

35 կ.
30 կ.

35 կ.
30 կ.

35 կ.
30 կ.

35 կ.
30 կ.

35 կ.
30 կ.

35 կ.
30 կ.

ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 37 ՏԱՍՆԵՒՄԵԿԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ, Ուրբաթ, 4 Մարտի

1894

Ուրբաթ, 4 Մարտի ՏԱՍՆԵՒՄԵԿԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ, № 37

Տարեկան 10 րուբլի, մեկ ամիսը՝ 6 րուբլի, երեք ամիսը՝ 3 րուբլի 50 կոպ.
Թիֆլիսում՝ ամիսը՝ 1 րուբլի, հատուկ 5 կոպեկ
Բաժանորդ գրեւում են Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատանը:

Խմբագրութեան հասցեն Тифлисъ. Редакция „Норъ-Даръ“
կամ Tiflis. Rédaction „Nor-Dar“

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր (բացի տօն օրերէն) ժամը 9-ից մինչեւ 2-ը
Յայտարարութիւններն ընդունում են ամեն լուրջներով
Յայտարարութիւնների բառին 2 կոպ., թիվածների համար կրկնապատկել:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Քրոնիկոն.—Ա.Կ. Հայրապետի մի նամակը, Թեմիս ա. առաջնորդի մի առաջադրութիւնը, Ներսիսեան դպրոցի նոր շինութեան ծրագիրը, խորհրդ. մարզապետի հերթման առթիւ: Նոր-Նախիջևանից: Ախալցխայի նոր յաջորդ: Նուխու նոր յաջորդ: Սթերկոթարանական դիտարաններ: Սարկիսյանից: Ռուս-պարսկական կոնֆլիկտներ: Ախալքալաքից: Յարակիւ-Վոլոյցից: Դանդաղութիւն: Նոր հրատարակութիւն:
Վարդանանց տոնը: Այլմիտման: Մատենախոսութիւն: Շէն թագաւորի աջակցութիւն: Քաղաքացիական պատերազմ: Սուրբ Պողոսի ֆառաքական լուրեր: Հեռագրի ընթացք: Նոր-Պարսի պատմականներ: Բանասիրական: Մեծ գործի սկզբում (չարտակալ): Տեղեկատու: Յայտարարութիւններ:

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Մեկ ուղարկում է հրատարակելու հետեւեւ.—Նորին Սրբութիւն Սմանայն Հայոց Կաթողիկոսը պատասխանելով Կայսրուհի Մարիա Ալեքսանդրովնայի հովանաւորութեան տակ գտնուած կոյրերի հոգաբարձութեան Կովկասի բաժանմունքի տնօրէն փոխ-նախագահի մի նամակին, որով առաջարկուած էր Նորին Օծութեանը յիշեալ բաժանմունքի պատասխանող անդամ ընտրել—բարեհաճել է ուղղել գրաֆուհի Ս. Կ. Տատիչային հետեւեւ նամակը. Ձերդ պայծառափայլութիւն, որդւմած տիրուհի, Հաճութեամբ ընդունեցի 1893 թիւ դեկտեմբերի 10-ով ընդ. № 316 գրած 1891 և 1892 թուերի երկու հաշիւները ձերդ պայծառափայլութեան նամակի հետ միասին, որով հաղորդում էք ինձ Կայսրուհի Մարիա Ալեքսանդրովնայի հովանաւորութեան տակ գտնուած հոգաբարձութեան Կովկ. բաժանմունքի խորհրդի որոշումը: Քրիստոնէական պարտք համարելով կոյրերի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԵԾ ԳՈՐԾԻ ՍԿԶՐՈՒՄ *

Վ. Ե. Պ.

ՇՈՒՋԻՆ ՄԵՇ

XII.

Միանախան ապրիլի 2-ին անյարմար համարեց Շահանի մօտ տեղափոխուել: Հետեւեւ առաւօտեան նա վերցրեց իւր ջարդուած ճամբուրը և հնազանդ եւս-փնջին և դնաց իւր ընկերոջ մօտ: Այդ միջոցին Շահանան զբաղուած էր իւր թարգմանութեամբ: Իմանալով, որ եւրոպական մտավորութեամբ ուղեց թղթերը հաւաքել և փակել սեղանի գլուխին, բայց մէկ էլ մոտենց, որ յիմարութիւն կրէին այդ քանի որ ինքը լոկ թարգմանութիւն էր անում և իւր համոզմամբ, այնքան էլ անաչառ չէր թարգմանում, որ իւր ընկերոջ կողմից երկիւղ ունենալը նկատողութիւններ ստանալու: Նա միայն բառարանները թաքցրեց:
—Այն, գրականութեամբ եւ գրադուում—իւր բարձր կանչեց Մի-նախանը, գրասեղանի վրայ թափափած թղթերը տեսնելով:

* Տե՛ս Նոր-Պարս, № 36.

բարեգործական հոգաբարձութեան անդամ լինելը խնդրում եմ ընդունել և յայտնեք խորհրդին անկեղծ շնորհակալութեամբ: Սա առաջարկութեան համար:
Ինձ համար խիստ հաճելի է իմանալ, որ կոյրերի հոգաբարձութեան Կովկասեան բաժանմունքը ոչ թէ միայն յատուկ անդամութեամբ ինքնին համար, այլ և ընդ նմին հիմնել է Թիֆլիսում մի փոքրիկ ուսումնարան կոյր-պալկանց համար առանց ազգի և կրօնի խտրութեան, աշխատելով այդպիսով օգնութեան հասնել ոչ թէ մարմնաւոր, այլ և հոգեկան կուրութեանը:

Համեմատելով փոքր ինչ մասնակցութիւն ունենալ այդ մարդասիրական հաստատութեան գործում, խնդրեմ ընդունեք իմ կողմից տարեկան երկու հարկուր բուրլի, որ խորհուրդը կըստանայ Թիֆլիսի թեմական կոնսիստորիալից: Ի սրտէ օրհնելով հոգաբարձութեանը, նրա՝ Կովկասի բաժանմունքը, խորհուրդն և բոլոր անդամներին, աղօթում եմ երկնային Փրկչին ոյժ տալ հոգաբարձութեանը և խորհրդին սուրբ հոգու գործութեամբ և մարմնաւոր և հոգեկան բժշկութեան շնորհով ձեր հոգացողութիւնից բոլոր օգուտներին, և թող այդ մարդասիրական հաստատութեան մէջ աշխատողների անունները զրուեն ոչ թէ բարեգործական ընկերութիւնների ժամանակագրութիւնների, այլ և կիսանքի այն մեծ զորքի մէջ, որ երբեմն կը կարգաւորուի ի լուր երկնի և երկրի:

Ընդունեցէք, ձերդ պայծառափայլութիւն, իմ առ ձեզ տածած խորին յարգանքի հաւատարմութեամբ Մեծ ջերմ աղօթարար՝ ՄԱՐԻԱ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՈՎՆԱ:

Թեմիս ա. առաջնորդ դեր. Կեդրեւայիսկոպոս Սուրենեանցը թեմիս կոնսիստորիային, Դանապիկ, Ախալցխայի և Գորու հոգևոր կառավարութիւններ:

Շահանան ամօթխածութեամբ ժրպատաց:

—Այո, թարգմանում եմ պարապ ժամանակ սպանելու համար:
—Ի՞նչ եւ թարգմանում:

Այդ ասելով, Միանախան բաց արեց տետրակի առաջին էջերը և կարդաց.

«Շոուճին հատուկը մահուան և անմահութեան մասին».—Բժ, զօրքա բան եւ թարգմանում եմ, եղբայր.—Նկատեց նա և կարդաց գրեւածը: Եւստիքի տողերը Մահն է, իսկապէս, ոգեւորչ զոհնար, փիլիսոփայութեան մուսաւն: Ի՞նչ, Բան չհասկացայ: Ռուսերէն թարգմանութիւնից եւ թարգմանում: Տեսնեմ:

Միանախան արտաբերութեամբ բաց արեց ուսուցիչ թարգմանութիւնը և կարդաց.

«Смерть есть, собственно, вдохновительный гений, мұза философия».

—Հիմա հատկացայ: Քոնք բառացի թարգմանութիւն է, դրա համար այդպէս անճշտ է զուրս եկել.—Նկատեց նա և շարունակեց կարդալ Շահանի թարգմանութիւնը.—Ձիւնէր մահը, դժուար թէ կարելի լինէր մինչեւ անգամ փիլիսոփայութեան անկը.—Հա, մի բան տեսիմ,—ասաց նա, տետրակը ծածկելով.—Ինչպէս երևում է, դու յուսեալների միայն թարգմանութեամբ չես գրադուում, այլ և բերանացի քարգուծ

րին և թեմի գործակալներին ուղղած առաջադրութեամբ յիշեցնում է քահանայներին իրենց պարտքը և որոշ հրահանգներ է տալիս ի գգուելութիւն:

Չորեքշաբթի, մարտի 2-ին, Ներսիսեան դպրանոցի հոգաբարձական նիստին, որ տեղի ունեցաւ թեմիս ա. Առաջնորդի նախագահութեամբ, ընդունեց Ներսիսեան դպրանոցի համար նոր կանգնելիք շինութեան նախագիծը (պլանը) և հետեւեւ օրը՝ հինգշաբթի, մարտի 3-ին, ուղարկեց ա. Եջմիածին ի հաստատութիւն Վեհափառ Կաթողիկոսին:

Այդ նոր կանգնելիք շինութեան խաղիքը կազմող ճարտարապետ Օղերովն է, և ծախքը, որքան իմացել ենք, հաշուած է մօտ 90,000 րուբլի:

Եթէ կարգին և յարմարաւոր շինութիւն կանգնեցնելու լինին, անսարաւոյս ծախքը որոշած գումարից հետք հետէ կ'անկանայ:

Սփսսո միայն, որ նախագիծը մասնադէտները ոչ մի ժողովի քննութեան չէ առաջարկուած:

Ասում են, որ յիշեալ ճարտարապետի կազմած նախագիծն ըստ ամենայնի լաւ է:

Նախընթաց համարում հրատարակեցինք արժ. Խորէն ծայր. վարդ. մի հերթում ա. Եջմիածնից մեր հրատարակած մի քանի լուրերի դէմ, որոնք վերաբերում էին ա. Եջմիածնի տուումնարանական-վարչական, յանձնաժողովին: Միևնոյն հերթում հրատարակուեցաւ, ինչպէս յետոյ տեսանք, միւս թերթերի մէջ: Մի բան մեզ անհասկանալի է մնում. ինչու այդ հերթման մէջ զրուած է Նոր-Պարսի և ուրիշ լրագրերի մէջ, և չէ անհասկանալի այդ ուրիշ լրագրերին: Եւստիքի լրագրերը, բայց և այնպէս այդ հերթումն ուղարկուած է և տարի լրագրերին:

Այնուհետեւ պէտք է մենք ասենք,

ես արանց մտքերը:

—Ո՞րտեղ եմ քարդուր:
—Օր. Սահակեան կայ, երէկ նա էր ասում:

—Օր. Սահակեան... Նոր եմ լուծւում այդ անունը:

—Նրա մօտ մի ուրիշ օրերից կար. նրան ես ուղիք քարդուր:

Շահանան զգում էր, որ կարմրում է և հասկացաւ, որ այդ մի ուրիշ օրերիցը կամ Նաւ, կամ Աշխէնը պիտի լինի, բայց և այնպէս հարկ համարեց այդ բանից տեղեկութիւն չունեցող ձևանալ:

—Ի՞նչ օրերից.—հարցրեց նա:

—Ազգը չեմ յիշում. բայց անունը, կարծեմ, Աշխէն է:

Հա, —իեղծ անտարբերութեամբ երկարացրեց Շահանը:

—Նա այնքան էլ իմար աղջիկ չէր երևում և, երբի, ջախջախել է քեզ.—ծիծաղեց Միանախանը:

Շահանան բարկացաւ. նրա ինքնասիրութեան համար սաստիկ անտանելի էր իւր ընկերոջ ծիծաղը:

—Ինչից գիտես, որ նա ինձ չափաւան է. որ նա այնքան էլ իմար աղջիկ չէր երևում... կամ, գուցէ, նա քեզ այդպէս ասաց:

—Ձէ, ամենին չէ. Նա նրա համար եմ այդպէս կարծում, որովհետեւ այդ ջոկանքներէն չէիք ինչեւէ առաւ:

որ ա. Եջմիածնից ուսումնարանական-վարչական յանձնաժողովի մասին մեզ հաղորդած լուրերը վստահելի ազդեցիկ են և հաղորդողը պատասխանատուութիւն իւր վրայ է առել. յոյս ունենք այդ բանը կ'ապարդուի:

Ինչ վերաբերում է արժ. հայր Խորենի հերթմանը, այսքանս կ'ասեմ, որ այն ամենը, ինչ որ ուղղակի Վեհափառ Կաթողիկոսն անձամբ կ'ազգայրում է և Նրա գիտութեամբ է լինում, մենք այդ մասին ոչինչ ասելիք չունենք:

Այդ հանգամանքն իսկ աչքի առաջ ունենալով կը խնդրէինք հայր Խորէնից, որ ուղարկէր մեզ ուսումնարանական-վարչական յանձնաժողովը հաստատող կոնգրակը: Այդ յանձնաժողովը քանի ամիս է, որ գործում է, բայց նրա իրաւունքների և պարտաւորութիւններիսահմանը և թէ ինչ տեսակ հաստատութիւն է այդ—մեզ և ընդհանրութեանը յայտնի չէ:

Ստանալով և հրատարակելով այդ մասին եղած պատճառական թուղթը, ամեն բան յայտնի կը լինի և այնուհետեւ այլ ևս հերքումներ հրատարակելու կարելի չի լինի:

ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԱՆԱՆԻՅ.—Այժմ, երբ մեզանում խօսուած է, թէ ով կը լինի մեր թեմի կառավարիչ, հասարակութեան աչքը նորից դառնում է դէպի արժանապատիւ Կիրեղ վարդապետ Սրապեանը: Ի դէպ յիշենք, որ Նոր-Պարսի անցեալ տարուայ համարներում կարգավոր Ներսիսից Մի գրադարութեան առթիւ յօդուածը, անչափ ուրախացանք: Այդ յօդուածի մէջ արժանապատիւ Կիրեղ վարդապետի արժանաւորութիւնը պաշտպանում է փառաւոր կերպով՝ ընդդէմ «աշխարհի մարդոց» խուլ անտեղի անհարկներին և մութ անկեղծութեանը: Դժուար է քանի որ Կիրեղ վարդապետի նման թեմական կառավարիչ ունենալ ոչ թէ միայն Ներսիս էր ծառայ, այլ մեր Նոր-Նախիջևանի ու Բե-

սարաբայի թեմն էլ է փափագում: Թող ասան մեզ հայր Կիրեղին, և մենք Ներսիսից մինչեւ Նախիջևան ձեռքի վրայ կը բերենք նրան: Հայր սուրբ մեզ մօտ թէ Նախիջևանում և թէ Սուրբ Խաչ վանքում մնացել է 7—8 տարիներ և երանի այն տարիներին: Այդ տարիները մի որոշ ժամանակաշրջան, է կազմում Ն. Նախիջևանի համար և հայր Կիրեղի գործերի ժողովածուն յօգուտ ժողովրդի մի հաստ հատոր կը կազմի: Գաղափար և շրջակայքի վեց հայ գիւղերը մինչև օրս միշտ յիշում են և չեն մոռնում այդ քաջ, եռանդուն, բարեգութ, խրատաւոր, աշխատասէր, միթաբայ, անչափասէր, անձնամոռ և բարոյգիչ հոյունին:

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսի կոնսիստորիայի նախանգամ արժ. Ա. Նանիա վարդապետը նշանակուած է Ախալցխայի յաջորդ:

Նուսի է գնացել յաջորդութեան պաշտօնով արժ. Յովակիմ վարդապետը:

Անդրկովկասեան երկաթուղու վարչութիւնը, Վեհափառ Ռուսի. Սեւ. Խօզ, Թերթի ասելով, ճանապարհների հաղորդակցութեան միջոցաւ թիւնից կարգաւորութիւն է ստացել, որով առաջարկուած է առաջիկայ դարձնել երկաթուղու բոլոր կայարաններում օթերից թարանական դիտարաններ շինելու: Այդ դիտարանները մեծ նշանակութիւն պիտի ունենան Անդրկովկասի գիւղատնտեսութեան համար:

ՍԱՐԴԱՄԻՇՆԻՅ.—Փետրուարի 19-ին ա. Ջ. Զալալեանի տանը տրուեց մի պարահանդէս յօգուտ տեղիս ուսումնարանի: Դահլիճը լիքն էր հանդիսականներով. դուռ արդիւնք մնաց 80 ր.

Նով. վրասն լսել է, որ առաջիկայ դարձան Օղեսայում ուսուցարանական

թիւ ծայրին, որպէսզի սպանես բո մէջ այն, որ քո սիրելի Շոուճին հատուկը ասելով անգիտակցութեան կամք է տեսնուում:

Շահանան ակամայ ծիծաղեց.
—Ի՞նչ եւ ծիծաղում. ես կատակ չեմ անում: Ինքը ասած իր, եղբայր. հենց միայն այն հանգամանքը, որ մարդ իւր անկեղծ մահուան ամենակրկին լուսնուած անգամ ամեն ջանք գործ է դրում, որ մի քիչ էլ ապրի—այդ արդէն պարզ ապացոյց է, որ կեանքը շատ էլ վատ բան չէ, և իզուր է քո այդ Շոուճին հատուկն ստիպում, որ մարդ ուրիշ կերպ նայի կեանքի վրայ: Ի՞նչ եւ կարծում. այդպէս չէ:

—Ուրեմն, բո կարծիքով, աւելորդ է թարգմանութիւնը,—ասանք նրա հարցին պատասխանելու, կարճ մտախոհութիւնից յետոյ հարցրեց Շահանը:

—Բոլորովին աւելորդ է. Մեզ համար, ես կարծում եմ, դեռ շատ վաղ է այդպիսի բաներով զբաղուելը, եղբայր: Լեւոն. Մեր առաջ մեծ գործ կայ կատարելու. նախ մտածենք այն մասին, թէ ինչպէս անենք, որ նպաստած լինենք այդ մեծ գործի կատարմանը, մեր չափով, ի հարկէ.—Նախ հոգանք մի ժողովրդի թշուառութեան մասին, աշխատենք, որ մեր ժողովուրդը փոքր ինչ ապահովուի տնտեսապէս և բարոյապէս:

կոնֆերանցիս է կայանալու ուսուսարան-կոնֆերանցիս սահմանները կանոնադրելու համար:

ԱՅՈՒԹԱՆԻՍ.—Բարձրագույն շրջակայ գիւղերում տարափոխիկ տիֆը բուսական կոտորած է անուամանուկների մէջ: Մեծում են և չափահասները: — Ծնորդի Երրակի անցեալ տարուայ տնտեսական վիճակը, այստեղ միջերկրի անհամեմատ թանգ են, մանաւանդ զարկն 20-ից բարձրացել է այժմս զուգը 80 կոպ, իսկ ցորենի պուրը՝ ոչ աւելի 1 ր. 20 կոպէսից:

ՅԱՐԱՆԻՍ.—Փետրուարի 24-ին, Վարդանանց տունը օրը, առաջին անգամն էր, որ արժանանում էինք ու. Վարդանանց տանի առթիւ հանդէս տեսնելու: Հանդէսը միայն դպրոցական էր, որովհետեւ տեղիս քահանայի, որին յանձնուած է նաև մի քանի գիւղի հինց այդ օրերում գիւղերից մէկում ծխախոտաբուծիւն ունենալու պատճառով նոյն օրը չկարողացաւ պատարագ մատուցանել: Հանդէսի օրըն ուսուցչի խնդրանքով խառնութեան փակ էին մինչև հանդէսի վերջը: Ուսումնական դասիցը դարձրուած էր Վարդի, Վ.Ն. Հայրապետի և Վարդանի պատկերներով ծաղիկների մէջ: Հանդէսն սկսուեցաւ «Նորահայր» շարականով և այնուհետև աշակերտներն ու աշակերտուհիներն երգեցին ազգային երգեր տունի յարմար և կարգացին ոտանաւորները: Ապա ուսուցչի պ. Բագրատ Սուրբախանցը խօսեց Վարդանանց տանի մասին: Զի կարելի չէ ինչի որ ուսուցչի և ուսանողի գործնականութեան շնորհիւ տեղիս վերաբերում մասնակցները, որ առաջ հայի անունն անգամ չլիւսէին, այժմ ազատ կարգում և երգում են հայերէն:

Մենք շարունակ բողոքներ ենք լսում քահանայներից և ուսուցչիներից, որ Վարդանի համարները կանոնաւոր չեն ստանում: Եստ ուսուցչիներ իսկ գանգաւում են, որ տարուայ 12 համարներից մի քանի համար են միայն ստանում, մինչդեռ բաժանորդագիրը լրութեամբ և նախապէս են ստանում գործակալների միջոցով: Վարդանի համարները, ինչպէս երևում է, չառնապահեցան կերպով են ցրուում: Բայց խմբագրութիւններից և մի քանի մասնաւոր անձերից տպարանի տեսչու-

այնուհետև արդէն պարտաւ ժամանակ շատ կուենանք ընդհանուր մարդկային թշուառութեան մասին էլ մտածելու...

Ս. Միսնասեանը խորհրդաւոր կերպով նայելով իւր ընկերակցներին, մեղմութեամբ ժպտաց:

Ես հետեւեալ չպատասխանեց: Նա ուսուցչու էր նայել ընկերակցի դէմքին:

Կէս ժամից երկու ընկերակցներ ազատ Սարգսի և Թամարի հետ սեղանատանը թէյը: Այդ Սարգսիը գովում էր Միսնասեանի երանքը, բայց աղջկանց կրթութիւնը գիւղում աւելորդ էր զրուսում: Միւս կողմից, նա գործնական տեսակետից էլ վնասակար էր համարում աղջկանց ուսումնարանի գոյութիւնը մի աղքատ գիւղում, ուր կար մի աղայոց ուսումնարան. նիւթական միջոցները պիտի ջլատուէին այդ երկու ուսումնարանի միջև և երկուսն էլ պիտի մնայուն Միսնասեանի ասաց, որ ինքն այդ հանգամանքն, ի հարկ է, ի նկատի է ունեցել, բայց յոյս ունի իւր ոյժերի վրայ և կարող է, առանց այս կամ այն ուսումնարանին վնասելու, ծայրը ծայրին հասցնել տնտեսական, իսկ այնուհետև, երբ գործը հաստատարմանը կըրտնի, ինքն արդէն կարող է իրեն օգնել:

Թէյից յետոյ Միսնասեանը շտապեց գրաւորապէս գնալ, ուր դատարանը

և գաւառական ուրիշ պարագաներ գնեց նոր ուսումնարանին համար, առաւ իւր վերջին հրատարակութիւնից երկու օրինակ—մէկը օր. Սահակեանին, միւսը Եսահանին նուիրուած յետոյ գնաց թեմական տեսչի և սրբազան առաջնորդի մօտ ուսումնարանին վերաբերեալ մի քանի գործերի համար. ժամը երեքին ճաշեց Եսահանի մօտ և երկուրեան զընաց օր. Սահակեանի մօտ վարժուհու մօտին պատասխան ստանալու:

Այնպէս այս անգամ էլ իւր ընկերակցու մօտ էր:

Սրբ Միսնասեանը ներս մտաւ, օր. Սահակեանն ինչ-որ տաք-տաք խօսում էր Այնպէսի հետ:

—Նա ձեզ չապացի, որ ձեր առաջարկած ռոճիկով անկարելի է վարժուհի ձգել, — բարկացած կանչեց նա:

—Ի՜նչ է, չարդուհեց, — ի հարկէ, չարդուհեց: Զարմանալի է, որ դուք այդքան խառնութիւն էք անում: Նա ոչ թէ մէկի, այլ երեք հոգու մօտ կ'գնացել: Ոչոք ձեր առաջարկած ռոճիկով յանձն չառաւ գիւղը գնալ: Դեռ ծիծաղեցին էլ Միսնասեան, ասում էր, աւելի լաւ կարող ենք աղբիւր:

—Բայ ի՜նչ պետք է անել, — յոռա-հատութեամբ հարցրեց Միսնասեանը: —Ինչ ուզում էք՝ արէք: Դեռ ձեր պատճառով կուեցի էլ:

—Ի՜մ պատճառով:

Թիւնը Թիֆլիսի մօտիկ գիւղերի բոլոր համարները, որ կարծում ենք 200-ից աւելի է, ինչպէս մեզ հաղորդում են, ուղարկում է ոչ ուղղակի բաժանորդներին անուամբ և այլ լրագրերի նման հրատարակելու օրը կամ հետեւեալ օրը, այլ շարաթերթից յետոյ միասին կապած ուղարկում է իբրեւ պոստիկա: Գործակալի անունով, Պոստիկա ների համար որոշուած կարգով գործակալն ստանում է հրաւեր կամ կոնգրէս պոստաւանից, որից յետոյ գործակալը պիտի բարեհաճի մի օր գնալ ստանալ պոստատու-նից պոստիկան, մի քանի ժամանակ էլ երկի կրպակի իրեն մօտ, այնուհետև պիտի կարգաւորէ և վերջի էլ մի տի-բացու կամ ժամակալ պիտի դնէ, որ համարները տիրոջ յանձնէ: Երրորդ տի-բացուն կամ ժամակալն էլ, ինչպէս երևում է, գործը շատ կարճ է կտրում, աւելորդ նեղութիւն է համարում բա-ժանորդներին իրենց տուն տանել հա-մարները, այլ եթէ մի եկեղեցում 4—5 քահանայ կայ և եկեղեցու գաւթում էլ ծխական դպրոց, որոնց ուսուցիչները պարտաւորական ստանում են, բոլոր համարները տանում ամուս է նոյն ե-կեղեցու ժամակալի մօտ, որի բարե-հայեցողութիւնից է կախում ամուսի համարները տիրոջ յանձնել և այժմ դեռ ամուս Այս անկարգութիւնից է, որ բաժանորդները յոռաւորի համարը փոխարարի վերջին և մարտի սկզբին են տեսնում, իսկ մի քանիսը դեռ չեն էլ տեսնում, իսկ փոխարարի համարը, որը խմբագրութիւնն արդէն ստացել է, երկի կրպակում մարտի վերջին և կամ ապրիլի սկզբին:

Խորհուրդ ենք տալիս Արարատի խմբագրութեանը շատ էլ ժխտութեան յետեւ չընկնել և ամեն համարի հո-մար երկուական կողմէնք չընայել: որ տարուայ մէջ 24 կողմէնք չի անց-նիլ, մանաւանդ որ: ինչպէս գիտենք, Վարդանը չի գատապարտուած միւս հայ պարբերական հրատարակութիւն-ներին վիճակին և իւր բաժանորդները լրիւ և ամբողջութեամբ ստանում է առանց մի կողմէկ անգամ կորցնելու:

Խմբագրութիւնն ստացաւ «Տիրացու Մարկոս», վէպիկ Երրակայ կեանքից, աշ-խատասիրեց Սարգսի Զէր-Միսնասեան-կեանի ծաղիկով և Այնպէսի գրաւորում անցեալ 1893 թուին:

—Այո, ձեր պատճառով: —Ինչո՞ւ:

—Նրան համար, որ ես զայրացած խփեցի նրանց երեսին, որ նրանք ու-ղում են միայն լաւ աղբիւր, որ նրանք ուրիշ նպատակ չունին, բացի լաւ աղ-բիւրից, որ նրանք անբաժան են իրենց կոչմանը, որ ի՞նչէն այսօր մի հարուստ պատաւ խնդրի նրանց ձեռքը, նրանք ամեն բան կըմտնան և ուրախու-թեամբ կըլսեն այդ հարուստ պատա-ւի տանը: — աղբիւր: Այ ինչի համար կուեցի նրանց հետ:

—Լաւ, էլ ինչո՞ւ պատճառն ես եմ: —Բայ ես եմ, — աղաղակեց օր. Սա-հակեանը: —Եթէ չյանձնարարէիք ինձ, որ ձեզ համար վարժուհի ձգեմ, կը-կուեցի նրանց հետ:

—Նա ձեզ խնդրեցի, որ վարժուհի ձգեմ, ոչ չխնդրեցի, որ կուեցի:

—Պ. Միսնասեան, շատ մի բարկաց-նէք, թէ չէ, Աստուած է վկայ, ձեզ հետ էլ կըլուծեմ:

—Տեսնում էք, որ ես մեղաւոր չեմ: ձեր բնաւորութիւնն է ամենքի հետ կուեցի, — նկատեց Միսնասեանը ծիծա-ղելով: — Բայ կատակ մի կողմ մնայ, օրերով, ինձ, արար, վարժուհի է հա-րուստ, ես չեմ կարող այստեղ երկար մնալ: Թայտարարութիւն տամ, գիտեմ, որ բան չի գոյու գալ: Մի հար պէտք է անէք, թէ չէ:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԸ Ս. ԷՅՄԱՆՆՈՒՄ Նորին Վեհափառութիւնն այդ տո-նին միջիթարեց բոլոր ժողովուրդին իւր մի գեղեցիկ երգով, որի իւրաքանչիւր տան վերջի տողերը կրկնում էին եր-գիչները: Հայրիկի մեղմ, բայց հոգե-բույն ձայնի երկնքները մանում էին և թափանցում ամեն մէկի սիրտը: Ժո-ղովուրդն զգացում և մինչև անգամ արտասում էր:

Նորին Վեհափառութիւնը բարեհաճեց ներկայ գտնուիլ ճաշին Սեդանտանը մի լարանցի ճառ կարդաց սրբազան տեսուչ Սարգիս Կոկոսկոյանի հրամա-նով:

Յետոյ Սարգիս սրբազանը մի երկու խօսքով բացատրեց Նորին Վեհափա-ռութեան ներկայութեան և հովանաւո-րութեան մեծ նշանակութիւնը: Ա. Էյ-մաննի այս տօնի նշանակութեան և առաջարկեց Նորին Վեհափառութեան կենացը: Դրա վրայ աշակերտներն եր-գեցին մի երգ, որի մէջ գովաւանք կան Արծուի համար: Ս. Էյմաննի զարուկ կարծում էր մի օրինաւոր օր-հանգ կըլի, բայց հիսաթափուեցայ: Ասացին, որ Սողոմոն սարկաւազը մէկ լաւ օրհներգ ունի դրած, որ ձայնա-գրել խումբն այդ չղիտէ...

Նրբ երգեցին երգը, առանց սր-տեսի զիտութեան կարգադրուեց, որ աշակերտները ծափահարեն և կեցցէ: Հայրիկ կուեն, Միսնասեանը Վեհա-փառ Հայրապետին... չէի տեսած ոչ Դէտը և ոչ Մակար կաթողիկոսի հանդէսներում: Վեհափառի հայրական համբերութիւնը դրանք ի չարն են գործ դնում:

Նրդից յետոյ Վեհափառ Հայրիկն ա-սաց:

Նրբ ժողովուրդ և հոգեւորականու-թիւն կըմիտնան, այն ժամանակ կընան լաւ դրոճել: Վարդանանք միացան Վեհափառին հետ և յաղթանակ տարան, անոնք սրին թափեցին և այդ արիւ-նով է որ Հայոց Նիկեոցին, ո. Էյմա-ննի կըմնայ և պիտի մնայ յաւիտեան: Մենք անոնց շնորհները կըլսեցինք, Ս. Կուսուրիչ տեսչան մէջ տեսաւ, որ Բրիտտոն հաստատեց ո. Էյմաննի, միւս. Հայրապետ արեւն հաստատու-թիւն եղաւ անոր և այժմ էլ մեր յոյս անոնց վրայ է: Աստուած է որ մեզ կըպահէ, մեր եկեղեցին կըպահէ, Դրի-գորի, Ներսիսի, Սահակայ Աստուած մեզ

—Այո, ձեր պատճառով: —Ինչո՞ւ:

—Նրան համար, որ ես զայրացած խփեցի նրանց երեսին, որ նրանք ու-ղում են միայն լաւ աղբիւր, որ նրանք ուրիշ նպատակ չունին, բացի լաւ աղ-բիւրից, որ նրանք անբաժան են իրենց կոչմանը, որ ի՞նչէն այսօր մի հարուստ պատաւ խնդրի նրանց ձեռքը, նրանք ամեն բան կըմտնան և ուրախու-թեամբ կըլսեն այդ հարուստ պատա-ւի տանը: — աղբիւր: Այ ինչի համար կուեցի նրանց հետ:

—Լաւ, էլ ինչո՞ւ պատճառն ես եմ: —Բայ ես եմ, — աղաղակեց օր. Սա-հակեանը: —Եթէ չյանձնարարէիք ինձ, որ ձեզ համար վարժուհի ձգեմ, կը-կուեցի նրանց հետ:

—Նա ձեզ խնդրեցի, որ վարժուհի ձգեմ, ոչ չխնդրեցի, որ կուեցի:

—Պ. Միսնասեան, շատ մի բարկաց-նէք, թէ չէ, Աստուած է վկայ, ձեզ հետ էլ կըլուծեմ:

—Տեսնում էք, որ ես մեղաւոր չեմ: ձեր բնաւորութիւնն է ամենքի հետ կուեցի, — նկատեց Միսնասեանը ծիծա-ղելով: — Բայ կատակ մի կողմ մնայ, օրերով, ինձ, արար, վարժուհի է հա-րուստ, ես չեմ կարող այստեղ երկար մնալ: Թայտարարութիւն տամ, գիտեմ, որ բան չի գոյու գալ: Մի հար պէտք է անէք, թէ չէ:

չի մոռնար, և Գրիգոր, Ներսէս և լու-րս մեր ո. Հայրեր այժմ ալ տեսիլ չեն տեսնար, այլ Աստուծոյ մօտ են, եր-կընքում ամեն բան կրտսեան և կըրա-րիստան մեղի համար, մեր եկեղեցու պահպանութեան համար: Անոնց արեւն շինեց եկեղեցին, անոնց աղօթքովն ալ կապրինք մենք և եկեղեցին կըպահուի: Ուրեմն խմբի Վարդանանց յիշատակը: Միւսանկը երգեցին «Յիշատակն սրբաբոց օրհնութեամբ երգելի»:

Վեհափառ Հայրիկը կրկին շարունա-կեց: «Մեր այդ ո. Նախնիք եկեղեցի չինցին, եկեղեցու կարգեր հաստա-տեցին, այսքան դարեր անոնց աղօթ-քով կըմնայ եկեղեցին, մենք ալ պար-տաւոր ենք այդ եկեղեցին, ինչպէս հա-սել է մեզի իւր բոլոր աւանդութեամբ, ամուր և անխախտ պահել: Այդ եկեղե-ցին կըմնայ յաւիտեան, ինչպէս որ յա-ւիտեան կայ Դրիգորի Աստուածը:

Այս խօսքերից յետոյ օրհնեց սեղա-նը և ամենքին, և ապա գիմեց զէպի վեհաւան:

Վեհափառ Հայրիկի խօսքերն այն-քան խոր թափանցեցին իմ սիրտը, որ ես անհրաժեշտ պէտք եմ գրում հա-ղորդել այս «Նոր-Վարդ» ընթերցողնե-րին: Ափսոս որ ո. Վեհափառն ամեն չի կայ ո. Էյմաննի. չէի ուզում զալ-որովհետեւ սեղանատան առաջնորդն տեղ չէր լինում նստելու, իսկ այժմ Ներսէս սրբազանը գեղեցիկ կարգ է պահել տալիս:

Այդ օրն էլ բազմաթիւ չքաւորներ լցուել էին վանքի բակը, որոնց փող էին բաժանում: Ի՜նչ արած, աղղի մե-ծանուն Հայրապետն ինչպէս կարող է իւր տառապեալ որդիներին անտես ա-նել, մանաւանդ աղքատ դաղթականե-րին:

Այցելու:

ՄԱՏԵՆԱԽՈՍԱԿԱՆ ԱՎՆԱՐԿ ԵՆ. ԹԱՅԱՆՈՐԻ ԱՂԵՐԿ ԿԵՐԵԹԻՍ, Գաւառական Ս.

Արեւմուտքում ժողովրդական ընթեր-ցանութեան համար հրատարակուած գրքերի մէջ նշանաւոր տեղ է բռնում հեքիաթը: Դեղաբուսական հրա-շալի պատկերներն մէջ նա ներկայաց-նում է իրենց տառաւոր ճշմարտութիւնը, որով և կրթում է ընթերցողի բարոյա-կան զգացմունքը: Բոլոր ազգերի և ժո-ղովուրդների հեքիաթներն մէջ տառնց բացառութեան յաղթութեան պսակը

Օր. Սահակեանը մտածութեամբ մէջ ընկաւ: Նրա գէմը մինչև անգամ ինչ-որ տխուր արտաստեղծութիւն տառաւոր:

—Ինչո՞ւ ինձ վաղ չէիք խնայ անում, թէ նոր ուսումնարան էք բաց անում և վարժուհու պէտք կ'ունենաք, — կարճ լուսթիւնից յետոյ ասաց նա: — Այն ժա-մանակ ես կըլսայի:

—Դուք:

—Զարմանում էք: Այո—եւս: Այստե-ղի պաշտօնը, ճիշտը ձեզ ասեմ, ձանձ-րացրել է ինձ: Կ'ուզէի մի քիչ էլ գիւ-ղում ծառայել: Զիմա էլ կարող եմ այս տեղ հրաժարական տալ և ձեզ հետ գիւղը գալ, բայց...

—Ի՜նչ էք ասում... Նա երբէք չէի ցանկանալ, որ դուք այդպիսի զոհաբե-րութիւն անէիք:

Օր. Սահակեանը նայեց Միսնասեանի բարկ, լուրջ դէմքին և տիրութեամբ ժպտաց:

—Դուք այնպէս խօսում էք, որ, կարծես, այդ զոհաբերութիւնը չէ հա-մար պիտի անէի, — մեղմութեամբ նկա-տեց նա:

—Դիտեմ, որ այդ զոհաբերութիւնը գործի համար պիտի անէիք, բայց... գիւղում և այն՝ չնչին ռոճիկով ծառա-յելն անկախել պիտի լինի ձեզ համար, որովհետեւ մենակ դուք չէք. մայր ու-նիք, ուսումնարանում սովորող քոյր ունիք, կորայր ունիք, որոնք միայն

համարութեան ձեռքին ենք տեսնում: Բարին բարձրանում է՝ թէ և դաժան աշխատութեամբ, թէ և ահաւոր փոր-ձութիւններով ենթարկուելուց յետոյ, իսկ չարը խորտակում: Պատահում են, և այն յաճախ, որ չարը յաղթում է, բարձ-րանում, հաղթանակում է: Բայց ժողո-վրդի ստեղծագործող հանճարը, նրա հոգու իրենցական արամաղութիւնը չարին այդպէս բարձրացնում է միայն նրա համար, որպէս զի այդ բարձրու-թիւնից անդուզ դուրի և այդպիսով աւելի գործող աշխատութիւն թողնի: Հեքիաթը վառ է պահում ժողովրդի հոգու էներգիան, նրան ոյժ է տալիս գրկանքները և ճնշումները առաջ չլնալու, համբերութեամբ տանել կեան-քի ծանրութեան խաչը այն խորին հա-մոգմունքով, որ չարը պիտի խորտա-կուի, իսկ բարին յաղթանակի:

Արեւմուտքում ճշմարտութիւնը հեքիաթ-ներ յաճախ ժողովրդական հեքիաթնե-րին են գիմել և այնտեղ են փնտել իրենց ստեղծագործութեան իրենցները: Նոյն իսկ ուսուցչ գրականութեան մէջ այնպիսի տաղանդաւոր բանաստեղծներ, որպէս են Ժուլիոսիկ, Պուլիկին, անհուն սէր էին տածում զէպի ժողովրդական հեքիաթները, յաղթանակում էին նրան: Ներկայացրած աշխարհում և շատ ու-զամ այնտեղից էին տեսնում իրենց բանաստեղծութեան նիւթը: Նոյն փոր-ձերը վերջերում լինում են և մեր մէջ, և դա շատ ուրախալի է:

Վար ժամանակ և շատ հեռու չէ այդ ժամանակը, երբ հայ մանուկներն ու պատանիները հինց իրենց ընտանեկան յարկի տակ էին լսում ժողովրդական հեքիաթներն իրենց մայրերից և տա-տերից: Ժամանակները փոխուել են, նոր լուսաւորութիւնը, որ մեծ մասով նոր նախապաշարմունքների ու տղի-տութեան հիւստածք է, շատ գեղեցիկ սովորութիւններին հետ այդ ևս եղել է: Հայոց աշխարհի արդեն ուսուցչու-մինչև հին կեանքի այդ սրբիկ սովորու-թիւնը, նա աւելի շուտով իւր որդուն ամբողջ գիշերը պարահանդէսներում և խնջոյքներում կըհպարտ, քան մի հեքիաթ կըլսեալով:

Այդ պակասը գրականութեան պիտի լրացնի: Բարեբանները գրուած հեքիաթ-ները ժողովրդի լեզուի, աշխարհայացքի հաւատալիքներին, կեանքի, կուլտուրայի դրութիւնն ու պատմութիւնն են ներ-կայացնում. դրանք բանասէրի առաջ

ձեռ ձեռքին են նայում: Անյարմարու-թիւններ շատ կուտ, օրերով:

—Նա կարծում էք, թէ այդ անյարմա-րութիւնները դուրս չունեն ռուրի-նների համար, որոնցից երեք հոգի գո-հաբերութիւն էիք պահանջում... Մենք մեզ հակառակ ենք, պարոն Միսնասեան: Բայց բարե գրանում չէ: Գործողն այն ժամանակ է միայն բարձրանում, երբ անյարմարութիւնների մէջ է գործում:

Այդպիսի դէպքում գործն ինքն էլ աւելի ևս սրկել է դառնում: Բայց դուք գո-ծող ասացէք, գործողը Վար վարժու-հիները... ինչ են մեր վարժուհիները: —

Հաստատաբար ծոյլ, բըմալի, ուրդ, միլ արարածներ, որոնք իրենք էլ չեն իմանում, թէ ինչպէս է եղել, որ վար-ժուհի են դառել: Չես կարող փոքր ի շատ լուրջ բանի մասին հետեւել վի-ճարանի իրենց բնաւորը քաղաքա-նով պիտի հանես իւրաներից, իսկ քո խօսքերը կացնով պիտի ցցես նրանց գլուխը, որ մտնի ժողովներում նըս-տում են փայտի պէս, բայց որ իրենք իրենց մէջ են մնում, տեսէք, թէ ինչ պիտի կըկան կաշաղակներ են դառ-նում: — ամենքը միասնաբար խօսում են, կատակներ են անում, բարձրանում են, արան են ծաղկում, նրան են ծաղ-րում, մէկին մի անուն են կոչում: —

Իտալական հետապնդողներն ինքնին
են Բանտատեղծներին է մնում մշակել
այդ հեքիաթները պարզ, անպաճաճ,
ամեն տեղ հասկանալի գրական լեզուով
մանուկներին և ժողովրդին ձեռքը տալ
հասկանալի մեր կրթամասորդ հեղինակների
ընդ իրենց ընդունակությունն զմից էլ
վեր են թռչում, անմիտ ու անբովան-
դակ մշակել, պատկերներ ու բանաս-
տեղծություններ են թխում, օտար հե-
ղինակներին գրքերից են նվաճ գողա-
նում և մարտացոլող ու կարկաստուն,
աղիկ ու անշնորհ տախտակ թխները
տալիս Երբան պատիկ և յարգանք կու-
նենային դրանք, եթէ մանկին հեքիաթ-
ներին թարմ ու գեղեցիկ աշխարհը, այն-
տեղից բաղդին իրենց նվաճ և ժողո-
վրդական ու մանկական ընթերցանու-
թեան համար սիրուն գրքեր տալին
Անա շնորհակալություն արժանի գրքի

Պ. Ս. Փամակունի այդ կրթամասոր
գործին է նուրբ իրեն, նա իր ազատ
ժամանակները չընժում է գիւղերը, ժո-
ղովում, գրել է առնում հեքիաթները, և
ապա մշակելով, գրական պարզ լեզուի
վերածելով՝ հրատարակում է։ Մինչև
այժմ նա առել է հեքիաթներ, «Ծո-
վիւնար», «Բարադի» տղայ, այժմ էլ լոյս
է տեսել նրա «Շէն թագաւորի աղջիկը»
հեքիաթը։

Հեքիաթը (Շէն թագ, աղջկ) հիմնուած
է այն գեղեցիկ գաղափարի վրայ, թէ
մարդ իւր չարութիւնն համար վաղէի ուշ
արժանաւոր հատուցումն սիրտի անասայ

Գլխաւոր հերոսներն են Շէն թագա-
ւորի աղջիկը՝ Աղունիկ անունով և նրա
հարսը, առաջինն անասանն բարի,
երկրորդը չար և դժոխան։ Սրբուհի էլ
գեղեցիկ են, բայց Աղունիկն արեգա-
կի պէս է փայլում, իսկ հարսը նրա
մօտ լուսին էլ չէ։ Այդ հանգամանքը
չար հարսի սիրտը լցնում է դժուարին
նախանձով, աւելի ևս չարացնում է։
Իւր չարութեամբ նա գերեզման է ի-
ջեցնում կետարին և սկսում։ Իւր չա-
րութեամբ ստիպում է ամուսնին՝ հա-
րազատ քրոջ Աղունիկի թիւերը կարելի
Նեւ-օձի պէս նա թունաւորում է Շէն
թագաւորին տան երջանկութիւնը և
հաստատում է սուգ, արտասուք և
թշուառութիւն։ Նա մէկ է ժողովրդա-
կան-վրայական բանաստեղծութեան մէջ
յայտնի կանանց այն տիպերից, որոնց
մասին մի-րդ դարու ուսու մասնա-
գիր Դանիէլ Չատուրիկն ասում է.
«Կաւազայն է մի եղբ բերել տուն, քան
մի չար կին, որովհետեւ եղբ չարիք չի

գործել, անգամ այդ մասին չի մտածել,
իսկ չար կինը շատ թշուառութիւններ
առաջ կըրերի։ Երբ նրան ծեծում ևս՝
կատաղում է, երբ գողում ևս, ապա-
թանում է, երբ հարուստ է՝ հարստա-
նում է։ Այնքա՛ ըտր չարութիւնի սկիզբն
է, նա մաշում է իւր ամուսնուն՝ ինչ-
պէս որդի ծաւր՝ Նա խրատներ չի
լսում, Աստուծոց չի վախենում, մարդ-
կանցից չի ամաչում։ Չորքոտանիներին
մէջ չկայ աւելի չար քան աւելի,
աւելի կատաղի քան օձը, բայց կինն
երկուսից ևս աւելի դժոխան է։

Ուրիշ է Աղունիկը. նրա մէջ մարմ-
նանում են հայ կնոջ լուսազոյն յատ-
կութիւնները՝ առաքինութիւն, աղքա-
տապիւնութիւն, հեղաթիւն, տախտա-
սիրութիւն, համբերողութիւն։ Մարմնով
այնքան քրքրոյշ, և հոգով այնքան արի-
ւ ու քաջ՝ Նա համբերութեամբ ամուսնում
է չարութեան բոլոր հարուածները, ո-
րոնք հետզհետէ նրա գլխին են խնւում.
առանց ձեռքերի, մեկնակ, անօգնական
անցնում է անասաւորներ ու անտառներ,
գիւմանում է քաղցի, ծարաւի, մերկու-
թեան, սրիկ ու անձրիկ խտտութիւն-
ներին, և վերջոյ իւր կրած տանջանք-
ների փոխարէն արժանաւոր հատու-
ցումն է ստանում, Շէն թագաւորին
հարսն է դառնում։ Չարութիւնն այս-
տեղ էլ նրան դադար չի տալիս, այս-
տեղից էլ նրան հաւանում է։ Սրբու-
հիւնակներին ձեռքից բռնած՝ նա դար-
ձեալ թախտում է չի յուսահատում, չար-
ութեամբ է թշուառութեան բա-
ժակը իսկ, մինչև երկինքը նրան իւր
ձեռներն է չնորսում և երկրի վրայ
նա յաղթանակով պսակում է. իսկ չար
կինը՝ ըտր չարիքների պատճառը,
պատժում է մահով։

Այդ հեքիաթը բաւականին լաւ
աղագրութիւնն է թողնում, որ ունի
իւր սկիզբը, գործողութեան բնական
զարգացումը և վախճանը։ Պատումը
բնական է, հաւատարիմ հեքիաթների
ոգուին։ Միայն խօսակցութիւնները
երբեմն ձգձգուած են օրինակ Աղու-
նիկն իւր վճիռը լսում է (եր. 33) և
սկսում է իւր հանգուցեալ մօր հետ
տուած գէպի համար բաւական երկար
խօսել, այն ինչ եթէ այդ խօսքը հա-
նինք, պատկերն աւելի բնական և աղ-
գու կըլինի։

Յ. ձաղարբէգեան.

հրճում, սրա կողմն են բզում, նրա
կողքն են բզում, ծիկա են տալիս...
մի խօսքով՝ այնպիսի յիմարութիւններ,
որ երկիւններն էլ չեն անիւ։ Աստուծոյ
են հայ ինտելիգենտ կանանց այն դա-
սը կազմում, որ գործում է հասարա-
կական ասպարէզի վրայ, մտնուկ սե-
րունք է կրթում։ Ասեալ այն է, թէ
այսպիսի մտաւոր և բարոյական սը-
նակները ինչ գործ, աւելի ևս—յո-
նուն այդ գործի սիրոյն ինչ գոհաբե-
րութիւն կարող են պահանջել։ Սա
այնպիսի մի ցուալի գրութիւն է, որ...
լաւ որ մտածում եմ, ինքս ինձինք՝ իմ
վարժուհի լինելուցս իսկ ամաչում եմ...

—Ներքեցէ, օրիորդ,—ժպտալով նը-
կատեց Մինասեանը.—ինձ թուում է,
թէ դուք մի վարժ գաղափարներ եք։
—Ինչ, դուք չէք հաւատում և
կարծում եք, ի՛նչ որ շատ տեղ վար-
ժութիւններն հետ միասին գործել էր,
դուք ճանաչում էք նրանց։ Ներքու-
թիւն կանէք. դուք չէք ճանաչում և
չէք էլ կարող ճանաչել նրանց այնպէս,
ինչպէս ես եմ ճանաչում։ Ինչքան էլ
ուսուցիչները մինչոյն ուսումնարանում
գործէր վարժութիւններին հետ, ինչպէս էլ
որ յարաբերութիւն ունենար նրանց
հետ, այնուամենայնիւ դուք երբեք չէք
կարող տեսնել նրանց մէջ այն, ինչ որ
իսկապէս երևան է հանում նրանց մը
ստաւոր և բարոյական կատարելի սը-

նակութիւնը։ Ապացոյցի համար, որ
ես չեմ չափազանցնում, կըհրաւիրեմ
այստեղ մի տասն-քսան հոգի վարժուհի,
ձեզ էլ կըրերեմ կընստեցնեմ այստեղ,
կըսկսեմ խօսել հասարակական, կամ
նոյն իսկ մանկավարժական միտքի
լուրջ խնդրի մասին, և ինքներդ կը-
տեսնէք, թէ քանի՛ն են նրանցից փայ-
տի պէս հասած, քանի՛ն է կարծիք
յայտնում և ինչպիսի կարծիք։ Այնու-
հետեւ դուք վեր կըկենդա, իբր թէ
գնում էք. ես ձեզ լուր կըկացնեմ հա-
րեան սենեակում և այնտեղից ականջ
կըլնէք, թէ ինչի մասին կըսկսեն խօ-
սել.—նրոնք ձեր քթի մասին կըխօսեն,
պարսն Մինասեան։

Մինասեանը, որ ամենայն իրաւամբ
կարող էր պարծենալ իւր քթի միտու-
թեամբ, բարձրաձայն ծիծաղեց։

Աշխատեմ ամուսնի գէ՛ղի վրայով մի
թոյլ ժպիտ անցաւ միայն։

—Ի սէր Աստուծոյ, օրիորդ,—կանչեց
Մինասեանը.—ինչպիսի վարժուհի ու-
ղում էք ճարեցէք, միայն թէ ինձ ա-
զատ պահեցէք քթի մասին դասախօսող
վարժութիւններից։

Օր. Սահակեանի ծիծաղը ստատիկ
բռնեց։

—Ձեր պայմաններում, ասե՛նք, դը
ժուար թէ ազատ մնաք.—աստիկ ծի-
ծաղի միջից հողի կտրուցաւ սրտա-
սանկ նա։—Բայց ես վախենում եմ,

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՍՈՒՆՏԱ, 28 փետրուարի. — Ա-
խալցիայի ա. Փրկիչ եկեղեցւոյ տաճար
գիւղերը.—Սուլտա, Կարգաղ, Կատէ և
Խաւէթ, որոնք գտնուում են Ախալքա-
լաքի դաւառում, 30 թուականներից
մինչև օրս ընդհանրապէս կառավարում
էին զանազան կապալաւորներով, որ մեծ
ճնշում և մեծ նեղութիւն էին պատճա-
ռում գիւղացիներին։ Միայն վերջին
տարիներս է, որ այդ գիւղերը վերցրել է
կապալով Ռիֆլիսի վաճառականների ա-
ւագ ս. Դատթեանցը, որ իւր հաւատար-
մատար պ. Կ. Մարգարեանցի շնորհիւ լաւ
է կառավարում։ Մինչև օրս ոչ մի գաւ-
զատ ու տուգանք տեղի չէ ունեցել,
այնպէս որ 60 երկար տարիներ ինզճ
գիւղացիները տուգանք տուգանքի ե-
տեղից տալուց յետոյ՝ հազիւ ասպատու-
ցան և հանգիստ չունէ քաջացիք։

Նրեք տարուց յետոյ կըլրանայ պ.
Դատթեանցի կապալը։ Ցանկալի էր, որ
եկեղեցին ուշադրութիւն դարձնէր այդ
հոգիւրի վրայ և իւր կողմից կառավա-
րէ՛ Նշանակէր, որով նախ՝ եկեղեցու
արդիւնքն աւել կըստացուէր. աւել
կըստացուէր ասում ենք, որովհետեւ,
եթէ կապալաւորն վերցնում է այդ
հոգիւրը մինչև 15,000 բուրլու, նա
հաշուում է իւր փողի տոկոսը, աշխա-
տանքը և այլն, ուստի եկամտւո հա-
շուելու է աւելուայն 20,000 բ., մինչ-
դեռ այդ եկամտւոն ամբողջովին եկե-
ղեցին կըստանար։ Սրկորդ՝ գիւղացի-
ները հանգիստ կըմնային և զանազան
ճնշումներից ու կեղեքումներից ստի-
պուած անվերջ բողոքներ չէին տալ
այդ հոգիւրն եկեղեցու ձեռից հանելու։

Այդ հոգիւրի (գիւղերի) հանգամանք-
ների հետ ծանօթ լինելով, թոյլ ենք
ստալիս ասել, որ եթէ եկեղեցին իւր
կողմից չնշանակէ կառավարիչ լաւ է որ
այդ հոգիւրը գիւղացիներին իրենց տա,
կառավարելու, նախապէս իւրաքանչիւր
գիւղի տուրքի չափը և հողի սահմանը
որոշելով։

Այդ հոգիւրի գլխին թէ ինչեր են
եկել, որպիսի գանգատներ, այդ՝ գործի
հետ մօտիկ ծանօթ եղողը մեծ ցաւով
իւր պատմէ։ Այդ հոգիւրի փրկութեան
գործում պէտք է շնորհակալ լինել Ա-
խալցիայի Աբրահամ քահանայ Դաւա-
ղեանցին, որ 4-5 երկար տարիներ սա-
րկրում ու չորերում ամեն տեսակ նե-
ղութիւններ ու վերադարձներ կրելով,

որ դուք ինձ էլ քթի մասին դասախո-
սող վարժութիւնների կարգը դասէք. ուս-
տի թողնէք այս մասին խօսելը։

Եւ օր. Սահակեանն արագութեամբ
գապելով իւր ծիծաղը, նորից առաջուայ
լուրջ գէ՛ղն ընդունեց։

—Դուք իմ անձնական անյարմարու-
թիւններն մասին մի մտածէք, պարսն
Մինասեան.—ասաց նա դառնալով ա-
ռաջուայ խօսակցութեանը։—Այս տարի
չէ, բայց եկող տարի, ձեզ խօսք եմ
տալու, ինչու կըզգայ գիւղը։ Ուրիշ բան
է, թէ դուք չէք ցանկանալ ինչ վար-
ժութիւն ունենալ ձեր ուսումնարանում,—
աւելացրեց նա կատակով, բայց դար-
ձեալ առաջուայ միտմտութիւն ժպիտով։

—Դուք կատակ էք քնում, օրիորդ,
բայց, հաւատացնում եմ ձեզ, ես ան-
չափ գոհ կըլինիմ, եթէ ինձ պատուէր
մի այնպիսի վարժութիւն, որ եթէ ձեզ
պէս անձնուէր չլինէր, գոնէ մի քիչ
սկսէր գործը, որովհետեւ դիմէր, թէ
ուսուցչական ասպարէզում մտնաւոր
որքան մեծ նշանակութիւն ունի գործը
սրբիւր։ Ձեր առաջարկութիւնն ես ըն-
դունում եմ, ի հարկէ ամենայն սիրով.
բայց այս տարի պիտի օգնէք ինձ—ա-
ռանց վարժութեւն չպիտի թողնէք։ Ինչ
անհրաժեշտ է, առնուց առանձն ասում է՝
ձեզ չեղած տեղում լեցեղեղներն էլ
նա էլ։ Մի անգամից հօ չենք կարող
նոր դրութիւն ստեղծել, պէտք է բա-

մինչոյն ժամանակ ամեն տեսակ հայ-
հոյանքներ և թշուառութիւններ տանե-
լով՝ կարողացաւ այդ հոգիւրն ազատել.
բայց ցաւն այն է, որ ոչ ոք նրա աշ-
խատանքը չընտան Ախալցիայի նոտար-
մատար հոգաբարձուները, թէն այդ
հոգիւրի գործերը տակաւին բոլորովին
չեն վերջացած՝ բայց արդէն որոշ է, որ
կըվերջանան յօգուտ եկեղեցու։

Յոյս ունինք, որ թեմիս արքայոս
Առաջնորդն այդպիսի աչքից հետեւ
տեղերը մտնից չի հանիլ, հոգ կըտանի
այդ հոգիւրի մասին, ազատելով գիւղա-
ցիներին կապալաւորներից և եկամտից
մի որոշ մաս յատկացնելով՝ բաց կունէ
այդ գիւղերի համար մի կեդրոնական
երկրասեան դպրոց, ուր կըլլ թուին
տառնեալ տարիներով հայ տառի երես
չտեսնող գիւղական մանուկները։

Յ. Մ.

ԲԱՆԱԲԱԿԱՆ

Լ ՈՐ Կ Ռ Ո Ջ Բ Ե Ր Ի

Անգլիայի նոր միջնորդ նախագահ
լորդ Ռոգերիւն մասին լրագրիւնները
խիտ հետաքրքիր կենսագրական տե-
ղեկութիւններ են հաղորդում։ Լորդ
Արչիբալդ Ռոգերիւն ներկայումս ըն-
դամներ 47 տարեկան է, սակայն նա՝
չնայելով իւր համարեա գեղե ևս երիտա-
սարդ հասակին՝ մեծ համարում ունի և
անգլիկ հոգի է վայելում թէ Անգլիա-
յում և թէ ամբողջ քաղաքական աշխար-
հում։ Նրա թշնամիներն անգամ հա-
մաձայնում են, որ նա Գլազգոսի ար-
ժանաւոր յաջորդն է. նոյն իսկ Գլազ-
գոսնը, ճանաչելով նրա անգնահատելի
արժանաւորութիւնները, բաւական ա-
ռաջ նախապատրաստում էր հասարա-
կայ կարծիքը յօգուտ լորդ Ռոգերիւնի՝
կրկէ իրեն յարմար յաջորդի և իւր հրա-
ժարուելու ժամանակն էլ խորհուրդ
տուեց թագուհուն իրեն տեղ միջնորդ
նախագահ նշանակել լորդ Ռոգերիւնին,
որ ամենայն իրաւամբ արժանի է այդ
բարձր պաշտօնին։ Լորդ Ռոգերիւն, որ
անգլիական նշանաւոր և հարուստ լու-
րերից մէկն է, շտապողական ծագում
ունի, սակայն ծնունդ է Լոնդոնում։
Նրա կոյրը, լիբ գէնը, որ միշտ սպի-
րած է լինում, և նրա մեծ, կապոյտ
աչքերը, որ բարութիւն են արտայայ-
տում, կատարելապէս համապատասխա-

նում են անգլիացու այն առողջ, ուժեղ
և զուարթ տիպին, որ մարմնացնում է
իւր մէջ առասպելական Ջոն Բուլլի
պատկերը։ Լորդ Ռոգերիւն իւր ժա-
ռանգական իրաւունքով լորդերի ժո-
ղովին մասնակցում է 1868 թուից ըս-
կաւած, երբ նա իւր հօր մահաւան տա-
րեկին՝ կատարելահասակ դարձած
լինելով՝ իրաւունք ստացաւ լորդերի
պալատի անգամ համարուելու։ Մանե-
րով քաղաքական ասպարէզ՝ նա հենց
սկզբից իրեն ազատամիտ գաղափար-
ների դաւանող յայտարարեց։ Լորդ
Ռոգերիւն առաջինն էր, որ լորդերի
պալատում բողոքեց այդ ժողովի նախ-
ժողովրդական ուղղութիւն ունենալու
գէ՛մ, նեղ դրութեան մէջ գնելով իւր
պաշտօնակից լորդերին, միեւնոյն ժամա-
նակ պահանջելով, որ լորդերի պալա-
տի սահմանադրութիւնը վերաբնու-
թեան ենթարկուի։

Ռոգերիւն 1878 թուին արեւելիսեան
համալսարանի լորդ-րեկտոր ընտրուեց,
որի յաջորդելուն խիտ նպաստեցին
նոյն համալսարանի ուսանողները, ո-
րոնք ջիւր համակրանք էին տուած
գէշի լորդ Ռոգերիւն։ Սրկի կառա-
վարական ասպարէզում նա առաջին
անգամ պաշտօն ստացաւ 1881 թուին
Գլազգոսի միջնորդութեան մէջ, ուր
նա վարում էր ներքին գործերի միջնա-
որի օգնականի և հրապարակական
աշխատանքների գլխաւոր կառավարչի
պաշտօն։ Նրա իրաւագրական օրինադրի
պատճառով արմատական կուսակցու-
թեան մէջ պատակումն ընկաւ, լորդ
Ռոգերիւն այն սակաւթիւն անդուստրիալ
ազատամիտներից մինն էր, որ հաւա-
տարիմ մնաց Գլազգոսիին թէպէտ
լորդ Ռոգերիւն հազիւ 39 տարեկան
էր, երբ Գլազգոսն երկրի կառավա-
րութեան ղեկը կրկին իւր ձեռքն առ-
ւաւ, սակայն վերջինս յանձնեց լորդ
Ռոգերիւնին արտաքին գործերի միջնա-
որի պաշտօնին իւր 1886 թուի միջնա-
րութեան մէջ, որը սակայն միմիայն վեց
ամիս տևեց։ Այն ժամանակուանից Ռոգ-
երիւն յայտնի հռչակ վատաւից, ցոյց
տալով իւր հաստատման լինելը և չըր-
ջանայեցողութիւնը միջազգային խն-
դրներում, որ ծագել էին սերբ-բուլ-
ղարական պատերազմի պատճառով
Գլազգոսի 1886 թուի միջնաւորութեան
անկումից յետոյ լորդ Ռոգերիւն հաւա-
ղուն աջակցութիւն ցոյց տուեց Գլազ-
գոսիին յօգուտ հռչակ գործ դրած
ջանքերի մէջ, աշխատելով յօգուտ իւ-

—Եւ... ոչինչ։

—Հա, պարոն Մինասեան, գիտէ՞ք,
որ մեր այս օրիորդն էլ վարժութիւն է,
բայց ուրիշ տեսակ վարժութիւն։ չքաւոր
մարդկանց երկխոսեղեղն ձրի դասեր է
տալիս տանալիս։ Դուք այսպիսի ի-
դէպական վարժութիւն էք ուղում, բայց
Աստուծոյ ասցի։

Աշխատեմ չկամեցաւ, որ իւր ընկերու-
հին երկար խօսի այդ մասին։ Ուստի
գլխովով Մինասեանին, իսկ բայց ա-
րեց նրա՝ ժողովրդական նվաճելի ժո-
ղովմուտի մասին։

—Հա, պարոն Մինասեան, բերի՛ք
ձեր գիրքը.—հարցրեց օր. Սահակեանը։
Մինասեանը վեր կացաւ և, վերադա-
նի համար այդ օրը գրաւաճառանցիւր
վերցրած իւր վերջին հրատարակութիւն
նրա յանձնեց նրան։ Աշխատեմ էլ խոս-
տացաւ, որ մի գիրք էլ վաղը նրա հո-
մար կըվերցնի։

—Ինչպէս երևում է, պարոն Մինա-
սեան.—ծիծաղելով նկատեց օր. Սահա-
կեանը.—հայ հեղինակները աւելի շատ
նուիրում էք ձեր գրքերը, քան թէ վա-
ճառում։

(Կըլարտական)

ՆՈՐ-ԳՍԻ

